

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องสมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานของนักวิชาการสุศึกษา ตามการรับรู้ของตนเองและผู้บริหาร จากการศึกษาเอกสาร บทความ และรายงานการวิจัยต่าง ๆ ยังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยไว้ ผู้วิจัยได้สำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ จึงขอเสนอรายงานเพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังต่อไปนี้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง

สมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานของนักศึกษาระดับปริญญาโท

การสุศึกษา เป็นกลวิธีสำคัญยิ่งในการที่จะบรรลุสุภาพดีถ้วนหน้าได้ การดำเนินงานสุศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ดั่งนั้น นักวิชาการสุศึกษาเป็นผู้มีบทบาทและอิทธิพลอย่างมาก ดังนั้นสมรรถภาพของนักวิชาการสุศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการปฏิบัติงาน

ประวิณ พยัทธิภาพงค์ (2526) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของนักวิชาการสุศึกษาที่ดีไว้ 7 ประการ คือ มีความสามารถในการจัดฝึกอบรม มีความสามารถประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีความสามารถในการจัดองค์กร มีความสามารถในการจูงใจคน มีความสามารถในการวางแผนและบริหารงาน มีความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ มีความสามารถค้นหาปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา

บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของนักวิชาการสุศึกษา

บทบาทหน้าที่ของนักวิชาการสุศึกษาในงานสาธารณสุ (ยุพา อุดมศักดิ์, 2515) ระดับปริญญาตรี ควรมีบทบาทหน้าที่

1. ทำการวิจัยปัญหาทางสุศึกษาของปัญหาสาธารณสุในชุมชน หรือ

1.1 หารายละเอียดที่สัมพันธ์กับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของแต่ละบุคคล กลุ่มชนและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีต่อเฉพาะปัญหาหนึ่ง ๆ หรือโครงการสาธารณสุขที่กำลังปฏิบัติอยู่ ทั้งหมด

1.2 หาแหล่งประโยชน์ (Resource) ในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน โครงสร้างของสังคม และอื่น ๆ เพื่อช่วยดำเนินงานในโครงการสาธารณสุขนั้น ๆ

2. ทำการวางแผนสุขภาพศึกษาในโครงการสาธารณสุข โดย

2.1 ตั้งจุดมุ่งหมายการศึกษาในรูปของพฤติกรรมที่หวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2.2 กำหนดวิธีการศึกษาที่จะช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2.3 กำหนดวิธีวัดผล

2.4 จัดทำงบประมาณด้านบริหารสุขภาพศึกษา

2.5 ให้เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและรับรู้ในการดำเนินการ

3. ดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้

4. ประเมินผลงาน

5. ออกแบบจัดเตรียมและทดสอบอุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์

6. จัดการอบรมโดยใช้วิธีการต่าง ๆ และเผยแพร่ความรู้แก่เจ้าหน้าที่และบุคคลที่เกี่ยวข้อง (Training)

7. เป็นผู้นำ ประสานงาน และให้คำปรึกษาด้านวิชาการสุขภาพศึกษา

8. ทำการวิจัยด้านสุขภาพศึกษา

9. ให้การศึกษาด้านสื่อมวลชน

ในระดับปริญญาโท มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบเช่นเดียวกับนักวิชาการสุขภาพศึกษาระดับปริญญาตรี แต่ให้เพิ่มและเน้นการบริการงานสุขภาพศึกษา การนิเทศงาน และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพศึกษา

บทบาทของนักวิชาการสุขภาพศึกษาในงานสุขภาพศึกษาชุมชน (กันยา กาญจนบุรานนท์, 2533)
หน้าที่ของนักวิชาการสุขภาพศึกษาในชุมชน มีหน้าที่ดังนี้

1. วินิจฉัยชุมชน โดยศึกษาโครงสร้างของชุมชน ใช้เครื่องมือเพื่อหาข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล
 2. ระบุปัญหาสาธารณสุข โดยเลือกปัญหา จัดลำดับปัญหา และระบุสาเหตุและปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรม
 3. การสอนชุมชน โดยการจัดชุมชน การบรรยาย และการฝึกอบรม
 4. การสอนผ่านสื่อมวลชน ทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์
- วารสาร-จุลสาร
5. การประสานงานและให้คำปรึกษา โดยประสานงานกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เจ้าหน้าที่อื่น ๆ และระดับผู้นำท้องถิ่น หรือประชาชน
 6. การผลิตและใช้อุปกรณ์ โดยการจัดหาอุปกรณ์สุขภาพ ดัดแปลงวัสดุที่มีอยู่ และการผลิตวัสดุเพื่อใช้
 7. การศึกษาวิจัยปัญหาสาธารณสุขในด้านสุขภาพ โดยการระบุปัญหาข้อมูล วิเคราะห์แปลผลข้อมูล และสรุปแล้วนำผลการวิจัยไปใช้
 8. การประเมินผลงานสุขภาพ โดยการสร้างแบบและวิธีประเมินเก็บข้อมูล วิเคราะห์ แปลผล และเขียนรายงานการประเมิน
- นอกจากนี้บทบาทหน้าที่ของนักวิชาการสุขภาพในระดับจังหวัด มีหน้าที่ดังนี้
1. วางแผนสุขภาพของจังหวัดให้สอดคล้องกับปัญหาสาธารณสุขในระดับท้องถิ่นเพื่อสนับสนุนแผนงานสาธารณสุขของจังหวัด
 2. เตรียมชุมชน เพื่อสนับสนุนโครงการสาธารณสุขอื่น ๆ ของจังหวัด
 3. จัดอบรม เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อออกไปทำงานสุขภาพให้สอดคล้องกับแผนงานสาธารณสุขอื่น ๆ
 4. ดำเนินการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน โดยใช้สื่อมวลชน
 5. ดำเนินการจัดแหล่งสาธิตตัวอย่างทางด้านสุขภาพ
 6. จัดทำคู่มือและจัดหาอุปกรณ์สุขภาพให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
 7. จัดหน่วยสุขภาพเคลื่อนที่ เพื่อสนับสนุนงานสาธารณสุข

8. ให้คำปรึกษากับบุคลากรสาธารณสุขที่ทำงานสุศึกษา และเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง
9. ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
10. ศึกษาวิจัยสุศึกษาในชุมชน
11. นิเทศ ติดตามผลและประเมินผลการดำเนินงานสุศึกษาของจังหวัด

บทบาทใหม่ของนักวิชาการสุศึกษา (บุญเยี่ยม ตระกูลวงษ์, 2527)

จากการดำเนินงานสาธารณสุขแนวใหม่ เพื่อให้บรรลุสุภาพดีถ้วนหน้าในปี 2543 นั้น ทำให้การดำเนินงานสุศึกษาเปลี่ยนไป ดังนั้นบทบาทของนักวิชาการสุศึกษาจึงต้องเปลี่ยน เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งบทบาทใหม่ของนักวิชาการสุศึกษามีดังนี้

1. การใช้วิธีการสุศึกษาที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนในชุมชนสามารถรับได้ และนำไปถ่ายทอดให้กับประชาชนอื่น ๆ ในชุมชน เช่น จากอสม./ผสส. ไปสู่ประชาชนทั่วไปในชุมชน
2. การพัฒนาองค์กรชุมชน การเตรียมชุมชน การพัฒนารูปแบบที่จะก่อให้เกิดการระดมทรัพยากรชุมชน ให้ประชาชนเห็นประโยชน์ของการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมให้กับชุมชน
3. การพัฒนาความร่วมมือ ประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐสาขาต่าง ๆ เพื่อให้เห็นความสำคัญของการร่วมมือในการแก้ปัญหาของชุมชน

นอกจากนี้บทบาทใหม่ของนักวิชาการสุศึกษา จะต้องจัดฝึกอบรม ทำการศึกษาวิจัยด้านสุศึกษาด้วย

บทบาทนักวิชาการสุศึกษากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน (ไพโรจน์ ศรีจันทร์, 2529) ให้บทบาทและลักษณะสำคัญของนักวิชาการสุศึกษาในระดับจังหวัดไว้ 9 ประการ คือ

1. ด้านการประสานงาน ดำเนินการประสานงานกับองค์กร หรือหน่วยงานต่าง ๆ โดยจัดเป็นรูปองค์กร มีโครงสร้างหรือระบบที่ดีเพื่อร่วมดำเนินงานด้านสุศึกษา
2. ด้านการเตรียมชุมชน จัดเตรียมองค์กร หรือกรรมการทุกระดับทั้งฝ่าย

เจ้าหน้าที่ และชุมชน ให้มีความรู้ความสามารถและเข้าใจในแนวเดียวกัน

3. ด้านการฝึกอบรม โดยการพัฒนาหลักสูตร และกลวิธีในการฝึกอบรมให้สามารถสื่อความหมาย และถ่ายทอดความรู้ได้อย่างแท้จริง ซึ่งเน้นแนวความคิด (Concept) และความรู้เชิงกระบวนการที่จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติ
4. ด้านการวางแผนและประเมินผล มีการวางแผนดำเนินงานสุขศึกษา และประเมินผลทั้งระบบ คือ สิ่งนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output)
5. ด้านการศึกษาวิจัยและสาธิต เพื่อนำผลมาประยุกต์ใช้ หรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เหมาะสมกับชุมชนแต่ละแห่ง
6. ด้านการนิเทศติดตาม นิเทศติดตามการปฏิบัติงานในระดับต่าง ๆ
7. ด้านการให้คำปรึกษา ทางด้านการบริหาร กระบวนการประเมิน เทคนิควิชาการ และด้านเทคโนโลยี
8. ด้านการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ จัดตั้งองค์กร หรือศูนย์การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ของจังหวัด ตลอดจนดำเนินการเผยแพร่ หลักการกระบวนการเชิงปฏิบัติ
9. การผลิตและจัดหารีโสตทัศนูปกรณ์ โดยการปรับปรุง ดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ให้มีคุณภาพ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมให้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานของนักวิชาการสุขศึกษา ผู้วิจัยได้นำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) งานวิจัยในประเทศไทย 2) งานวิจัยในต่างประเทศ 3) สรุปผลงานวิจัย

งานวิจัยในประเทศไทย

สุชาติ โสมประยูร (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "สมรรถนะของครูสุขศึกษาระดับปริญญาตรี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของครูสุขศึกษาระดับปริญญาตรี และเปรียบเทียบ

ความคิดเห็นระหว่างกลุ่มครูจากสถาบันที่ผลิตครูสุศึกษา กับกลุ่มครูจากสถาบันที่ใช้ครูสุศึกษา (โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา) โดยนำการศึกษา กับกลุ่มอาจารย์จากสถาบันผลิตครูสุศึกษาจำนวน 90 คน และหัวหน้าหมวดพละนามัยจำนวน 223 คน ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า สมรรถนะที่สำคัญมีดังนี้

1. ลักษณะทางด้านร่างกาย
2. ลักษณะทางด้านจิตใจ
3. ลักษณะทางด้านมนุษยสัมพันธ์
4. เจตคติต่อการสอนสุศึกษา
5. ความสามารถทางด้านความรู้และการปฏิบัติ
6. ความสามารถทางการสอนสุศึกษา
7. ความสามารถในการจัดโปรแกรมสุขภาพในโรงเรียน

ถนอมศรี ชูทอง (2524) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "สมรรถนะของครูสุศึกษาในทัศนะของผู้บริหาร และครูสุศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบทัศนะตามความต้องการกับการประเมินค่าสภาพที่เป็นจริงของผู้บริหารและครูสอนสุศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญ ใน 14 จังหวัดภาคใต้ ที่มีต่อสมรรถนะของครูสุศึกษา โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นจากครูสุศึกษาจำนวน 161 คน และผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 147 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารและครูสุศึกษา มีทัศนะที่เห็นด้วยว่าครูสุศึกษาต้องมีความสามารถในด้านวิชาการสุศึกษา การสอนสุศึกษา การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพแก่นักเรียน การมีมนุษยสัมพันธ์และเจตคติที่ดีต่อวิชาสุศึกษา
2. ผู้บริหารและครูสอนวิชาสุศึกษามีทัศนะและประเมินค่าสมรรถนะของครูสุศึกษา ระหว่างความต้องการกับสภาพที่เป็นจริงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ในทุกด้าน
3. ครูผู้สอนสุศึกษาส่วนใหญ่ที่มีอายุ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงานด้านวิชาการที่แตกต่างกัน มีทัศนะและการประมาณค่าสมรรถนะครูสุศึกษาทั้งตามความต้องการ และตามสภาพที่เป็นจริงไม่แตกต่างกัน

กนิษฐา กล่อมเกลา (2525) ได้ทำวิจัยเรื่อง "สมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนสุขศึกษา ในวิทยาลัยครู ตามความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกสุขศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสมรรถนะ 4 ด้าน ของอาจารย์ผู้สอนวิชาสุขศึกษาในวิทยาลัยครู ตามความคิดเห็นของนักศึกษาวิชาเอกสุขศึกษา ตามสภาพที่เป็นจริงกับสภาพในอุดมคติ และเปรียบเทียบสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนตามตัวแปร เพศ พื้นฐานการเรียนจากโปรแกรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และความสนใจกิจกรรมทางด้านสุขศึกษา โดยให้นักศึกษาวิชาเอกสุขศึกษาของวิทยาลัยครูกลุ่มภาคกลาง 5 แห่ง จำนวน 178 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนวิชาสุขศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนตามสภาพที่เป็นจริงกับสภาพในอุดมคติ แต่ละด้านแตกต่างกันทุกประการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ $.05$ และ $.01$
2. นักศึกษาชาย และหญิง มีความคิดเห็นต่อสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนตามสภาพที่เป็นจริง และสภาพอุดมคติไม่แตกต่างกัน
3. นักศึกษาที่มีพื้นฐานการเรียนจากโปรแกรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 แตกต่างกัน ประเมินสมรรถนะแต่ละด้านของอาจารย์ผู้สอนในสภาพอุดมคติ ไม่แตกต่างกัน
4. นักศึกษาที่มีความสนใจกิจกรรมทางด้านสุขศึกษาที่แตกต่างกัน ประเมินสมรรถนะของอาจารย์ผู้สอนในสภาพอุดมคติไม่แตกต่างกัน

เฉลิมพล ต้นสกุล และสุปรียา อิศรางกูร ณ อยุธยา (2527) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ และสัดส่วนของบุคลากรสุขศึกษา ตามความต้องการของหน่วยงานที่ใช้" มีวัตถุประสงค์หรือเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินงานและปรับปรุงแก้ไขโครงการผลิตและการใช้บุคลากรสุขศึกษาของหน่วยงานจริง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหาร 84 คน และบุคลากรสุขศึกษา 212 คน รวม 296 คน จากหน่วยงานที่ใช้รวม 5 หน่วยงาน คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร ทบวงมหาวิทยาลัย และหน่วยงานเอกชน ในบทบาทหน้าที่ 9 ประการคือ การวินิจฉัยปัญหาทางสุขศึกษา และปัญหาสาธารณสุข การวางแผนงานสุขศึกษาในแผนงานการแก้ปัญหาอนามัย การดำเนินงานตามแผนการวัดและประเมินผลการจัดอบรมแก่เจ้าหน้าที่และบุคคลต่าง ๆ ทางด้านสุขภาพ การ

ให้สุศึกษาทางสื่อมวลชนและกระบวนการกลุ่ม การจัดเตรียมผลิตและใช้อุปกรณ์โสตทัศนูปกรณ์ การทำวิจัยด้านสุศึกษา และการประสานงาน แนะแนววิชาการด้านสุศึกษา ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้บริหารมีทัศนะต่อบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคลากรสุศึกษาในทุกด้าน สูงกว่าประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริง
2. บุคลากรสุศึกษามีทัศนะต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรสุศึกษาในทุกด้านสูงกว่าการประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริง
3. การประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริงต่อบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรสุศึกษาระหว่างผู้บริหารและบุคลากรสุศึกษาไม่แตกต่างกัน ยกเว้น กระทรวงศึกษาที่มีค่าการประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริง ระหว่างผู้บริหาร และบุคลากรทางสุศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
4. การประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริงของผู้บริหารและบุคลากรสุศึกษาระหว่างกระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
5. เปรียบเทียบการประเมินค่าตามสภาพที่เป็นจริงของผู้บริหารใน 5 หน่วยงานไม่แตกต่างกัน แต่ในระดับบุคลากรสุศึกษาใน 5 หน่วยงานมีการประเมินค่าสภาพที่เป็นจริงแตกต่างกันที่ระดับ .01 และ .05

บัญญัติ อติบุรณกุล, บุญยง เกี่ยวการค้า และจำรงค์ อิมสมบูรณ์ (2527) ได้ทำวิจัยเรื่อง "สภาวะการณ์ปัจจุบันของการดำเนินงานสุศึกษาในงานสาธารณสุขมูลฐาน" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาวะการณ์ปัจจุบันของการดำเนินงานสุศึกษา และพัฒนารูปแบบของการดำเนินงานสุศึกษา และพัฒนารูปแบบของการดำเนินงานสุศึกษาที่เหมาะสมในงานสาธารณสุขมูลฐาน กลุ่มเป้าหมาย 9 จังหวัด ๆ ละ 1 อำเภอ ๆ ละ 2 ตำบล ๆ ละ 1 หมู่บ้าน รวม 9 อำเภอ 18 ตำบล 18 หมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า

1. การกำหนดนโยบายมีความเด่นชัด มีเป้าหมาย และกลวิธีดำเนินงานที่แน่นอนแต่เนื่องจากได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณในการดำเนินงานในระดับภูมิภาคล่าช้า และมีจำนวนน้อย จึงทำให้การดำเนินงานไม่ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน
2. การดำเนินกิจกรรมสุศึกษาในส่วนภูมิภาค ทั้งระดับจังหวัด อำเภอ ตำบล ชาด

แผนปฏิบัติงานที่แน่นอน ส่วนการดำเนินงานสุขศึกษาในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นบทบาทของเจ้าหน้าที่ ส่วนผู้นำชุมชน อสม./พสส. มีบทบาทน้อย ส่วนแหล่งความรู้ได้จากการบอกเล่ารายบุคคล การประชุม เอกสาร วิทยุ หอกระจายข่าวสารประจำหมู่บ้าน โทรทัศน์ และหน่วยเคลื่อนที่ ตามลำดับ

สิริมา หมอนไหม (2529) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบสมรรถนะด้านการสอนตามสภาพที่เป็นจริง และสภาพที่คาดหวังของอาจารย์ผู้สอนวิชาสุขศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตบัณฑิตวิชาเอกสุขศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะด้านการสอนตามสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวังของผู้สอนวิชาสุขศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตบัณฑิตวิชาเอกสุขศึกษา ตามตัวแปรเพศ อายุ ประสบการณ์ในการสอน ระดับการศึกษา และคุณวุฒิทางสุขศึกษา โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นอาจารย์ผู้สอนวิชาสุขศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่ผลิตบัณฑิตวิชาเอกสุขศึกษา จำนวน 67 คน เป็นชาย 29 คน หญิง 38 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้สอนวิชาสุขศึกษา มีความคิดเห็นในสถานที่คาดหวังและการประเมินว่าสภาพที่เป็นจริงเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และพบว่าผู้สอนวิชาสุขศึกษา มีความคิดเห็นในสภาพที่คาดหวังสูงกว่าการประเมินค่าสภาพที่เป็นจริง
2. ผู้สอนวิชาสุขศึกษาที่มีเพศ อายุ ประสบการณ์ในการสอน ระดับการศึกษาและคุณวุฒิทางสุขศึกษาที่แตกต่างกัน มีการประเมินค่าสมรรถนะด้านการสอนในสภาพที่เป็นจริง ไม่แตกต่างกัน และมีความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะด้านการสอนในสภาพที่คาดหวังไม่แตกต่างกัน
3. ผู้สอนวิชาสุขศึกษาที่มีคุณวุฒิทางสุขศึกษาและไม่มีคุณวุฒิทางสุขศึกษา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะ ด้านการสอนในสภาพที่คาดหวังแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และผู้สอนที่มีคุณวุฒิทางสุขศึกษา มีความคิดเห็นในสภาพที่คาดหวังสูงกว่าผู้สอนที่ไม่มีคุณวุฒิทางสุขศึกษา

กองสาธารณสุขภูมิภาค กระทรวงสาธารณสุข (2530) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ศึกษาบทบาทการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์ และสาธารณสุข ในส่วนภูมิภาคตามนโยบายการพัฒนาสาธารณสุขแนวใหม่ จ.อุดรธานี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อเท็จจริง เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ ความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติของเจ้าหน้าที่ และค้นหาปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานใน

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด โรงพยาบาลศูนย์ทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน และสถานอนามัย จำนวน 247 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 20 - 30 ปี คุณวุฒิทางการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ได้แก่ แพทย์ พยาบาล
2. การปฏิบัติงานส่วนใหญ่เป็นการให้บริการทั้งผู้ป่วยใน-นอกสถานบริการสาธารณสุข และมีความรับผิดชอบงานในหน้าที่ ส่วนใหญ่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการตามแนวนโยบายการพัฒนาสาธารณสุขแนวใหม่
3. ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ส่วนใหญ่เนื่องจากประชาชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจ และขาดการยอมรับต่อเจ้าหน้าที่ อีกทั้งเจ้าหน้าที่เองบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง

อัญชลี นวลคล้าย (2531) ได้ทำวิจัยเรื่อง "ความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในงาน กับสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ของหัวหน้าหอผู้ป่วย : ศึกษาเฉพาะกรณี ภาควิชาพยาบาลศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงระดับความพึงพอใจในงานของหัวหน้าหอผู้ป่วยที่มีความสัมพันธ์กับสมรรถภาพในการปฏิบัติงาน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ผลการวิจัยพบว่า

1. หัวหน้าหอผู้ป่วย มีความพึงพอใจในการทำงาน โดยเฉลี่ยในด้านบริหารทางวิชาการ ด้านการบริหารงานบนหอผู้ป่วย และด้านภาวะผู้นำอยู่ในระดับสูง ส่วนด้านสิ่งจูงใจ และด้านสวัสดิการมีความพึงพอใจในระดับปานกลาง
2. สมรรถภาพในการปฏิบัติงาน ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย ไม่แตกต่างกัน
3. ความพึงพอใจในงานของหัวหน้าหอผู้ป่วย ไม่มีความสัมพันธ์หรือไม่มีผลต่อสมรรถภาพ ในการปฏิบัติงานของหัวหน้าหอผู้ป่วยเลย

ภาณี ชวัญดี (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "สมรรถนะของครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูอนามัยโรงเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา

กรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบสมรรถนะของครูอนามัยโรงเรียน ตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนและครูอนามัยโรงเรียน โดยใช้แบบสอบถามกับผู้บริหารและครูอนามัยโรงเรียน กลุ่มละ 103 คน รวม 206 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. สมรรถนะของครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนและครูอนามัยโรงเรียน โดยส่วนรวมอยู่ในระดับสูง แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า สมรรถนะของครูอนามัยโรงเรียนด้านสุขปฏิบัติและด้านการบริการสุขภาพ อยู่ในระดับสูง ส่วนด้านการประสานงาน ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนและด้านการสอนสุขศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง
2. การเปรียบเทียบสมรรถนะของครูอนามัยโรงเรียนตามการรับรู้ระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับครูอนามัยโรงเรียน พบว่า โดยส่วนรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

โทเนส (Tones, 1977) ได้ศึกษาหารูปแบบบทบาทใหม่สำหรับนักวิชาการสุขศึกษา ในชุมชน โดยการกำหนดให้พิจารณาจัดความสามารถด้านวิชาชีวะสุขศึกษาและพฤติกรรมสุขภาพที่ทำให้ประสบผลสำเร็จมากขึ้นในการให้บริการสุขภาพ (The Community Health Educators Specialist in the Delivery of Health Care) โดยใช้แบบสอบถามกับสถานบริการสุขภาพ 152 แห่ง ให้ตอบถึงสิ่งที่เหมาะสมที่สุดระหว่างบริการสุขภาพที่เป็นอยู่ กับรูปแบบบทบาทใหม่ ผลการวิจัยพบว่า นักวิชาการสุขศึกษาส่วนใหญ่ 53 % มีพื้นฐานความรู้ด้านพยาบาลมาก่อน รองลงมาได้แก่ ครู และครูพยาบาล ส่วนบทบาทหน้าที่ของนักวิชาการสุขศึกษาในอุดมคติ คือ การปฏิบัติตามนโยบาย การติดต่อประสานงานภายในหน่วยงาน การวางแผนจัดโครงการ การวิจัยและการประเมินผล การรายงานผลวิธีสอน การผลิตอุปกรณ์ การเป็นที่ปรึกษาสำหรับในการปฏิบัติจริงนั้น ยังพบว่าการวางแผนโครงการมีการปฏิบัติมากที่สุด และการติดต่อประสานงานเป็นอันดับที่ 2 การดำเนินงานตามนโยบายเป็นอันดับที่ 3 และการรายงานผลกับการผลิตสื่ออุปกรณ์มีการปฏิบัติที่น้อยที่สุด และจากการศึกษาครั้งนี้พบอีกว่าความรู้พื้นฐานของนักวิชาการสุขศึกษา คือ ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ สุขภาพ เพื่อพัฒนางานสุขศึกษาในชุมชน

นาคาบุรา (Nagabura, 1977) ได้ทำการศึกษาถึงอิทธิพลของนักวิชาการสุขภาพที่มีต่อระบบการบริการสาธารณสุข (Prestige of Health Educators with in the Health Care Delivery System) โดยได้ศึกษาถึงการกำหนดหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของนักวิชาการสุขภาพที่มีผลต่อระบบการบริการสาธารณสุข มีนักวิชาการสุขภาพ และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขต่าง ๆ ในสถานบริการสาธารณสุขเป็นผู้ประเมิน ผลการวิจัยพบว่านักวิชาการสุขภาพประเมินตนเองในส่วนรวมสูงกว่าเจ้าหน้าที่อื่น ๆ และสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับนักวิชาการสุขภาพคือ ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับวิชาชีพสุขภาพ การติดต่อประสานงาน ส่วนการประเมินเจ้าหน้าที่สุขภาพของเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ พบว่า อันดับสูงสุดที่นักวิชาการสุขภาพควรมีคือ ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันโรค และการประยุกต์ใช้

บีลลีย์ (Beazley, 1983) ได้นำการศึกษาเรื่อง "บทบาททั่วไปของนักวิชาการสุขภาพ ในแคนาดา" (Generic Role Verification of Entry Level Health Educators in Canada) โดยใช้แบบสอบถามกับนักวิชาการสุขภาพในชุมชน ในสถานพยาบาล และในโรงเรียน จำนวน 194 คน ผลการวิจัยพบว่าหน้าที่ของนักวิชาการสุขภาพคือ การให้สุขภาพทั้งด้านการสอน การดูแลผู้ป่วยและการบริหารงาน การประเมินความต้องการ การวางแผนโครงการ การประสานงาน การให้บริการทางวิชาการ และการพัฒนาวิชาชีพสุขภาพ

พรสุข หุ่นรินทร์ (Pornsuk Hunnirun, 1985) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของครูผู้สอนสุขภาพชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทย" (The Identification of Competencies for Secondary School Health Educators in Thailand) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะที่สำคัญของครูผู้สอนสุขภาพชั้นมัธยมศึกษาในประเทศไทยเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสุขภาพของประเทศไทย โดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นอาจารย์สอนสุขภาพในมหาวิทยาลัย และครูสุขภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะของครูผู้สอนสุขภาพชั้นมัธยมศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญเป็นอันดับสูงสุด ได้แก่ สมรรถนะด้านการสอน ด้านมนุษยสัมพันธ์ และสมรรถนะด้านความก้าวหน้าในอาชีพ ส่วนสมรรถนะที่ให้ความสำคัญต่ำสุด ได้แก่ การจัดและบริหารโครงการสุขภาพในโรงเรียน แหล่ง

วิทยาการสุขภาพในชุมชน และการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งการลำดับความสำคัญมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจน

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ ทำให้ทราบถึงแนวทางการปฏิบัติงานสุขศึกษา ทั้งในโรงเรียน ชุมชน และสถานบริการสาธารณสุข ของผู้ปฏิบัติงาน คือ ครู หรือนักวิชาการ สุขศึกษาในหน่วยงาน ซึ่งพอสรุปได้ว่า การปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของครูสุขศึกษา และนักวิชาการสุขศึกษานั้นมีหลายประการหลายด้านด้วยกัน โดยมีลำดับความสำคัญแตกต่างกันไปตามทัศนะของผู้ให้ความคิดเห็น ซึ่งลักษณะงานในแต่ละด้านล้วนมีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อครู สุขศึกษาและนักวิชาการสุขศึกษาทุกประการในการที่จะศึกษา เพื่อสำรวจตัวเอง และเป็นแนวทางในการปรับปรุงตนเองในการปฏิบัติงาน

เนื่องจากนักวิชาการสุขศึกษา เป็นผู้ที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สุขภาพของประชาชนอย่างมาก ดังนั้นจึงจำเป็นที่นักวิชาการสุขศึกษาจะต้องมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนทั้งมีทัศนคติที่ดีต่องานสุขศึกษามากด้วย

การวิจัยเกี่ยวกับ สมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานของนักวิชาการสุขศึกษาตามการรับรู้ ของตนเองและผู้บริหาร จะเป็นวิธีหนึ่งที่ทำให้นักวิชาการสุขศึกษาได้รับรู้ว่า ในทัศนะของผู้บริหาร และนักวิชาการสุขศึกษาเอง จะเห็นว่าสมรรถภาพด้านการปฏิบัติงานของนักวิชาการสุขศึกษามีมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังนำผลการวิจัยไปปรับปรุง และส่งเสริมสมรรถภาพในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น